

1. ΑΡΧΕΙΑ ΥΣΤΕΡΟΦΗΜΙΑ Η ΔΕΟΝΤΟΛΟΓΙΑ

Μέσο: . . . . . ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ ΚΥΡΙΑΚΗΣ

Ημ. Έκδοσης: . . . 15/04/2018 Ημ. Αποδελτίωσης: . . . 15/04/2018

Σελίδα: 1

ΚΩΣΤΑΣ ΣΗΜΙΤΗΣ

Αρχεία: Υστεροφημία ή δεοντολογία;

Το απόρρητο όλου του περιεχομένου ενός αρχείου ούτε μπορεί να ισχύει για 30 ή 40 χρόνια ούτε να κρίνεται με βάση το ποιος ζητάει πληροφορίες και γιατί, σημειώνει ο πρώην πρωθυπουργός Κώστας Σημίτης σε άρθρο του στην «Κ». **Σελ. 11**

Πολιτικό αρχείο: Υστεροφημία ή δεοντολογία;

Του ΚΩΣΤΑ ΣΗΜΙΤΗ

Η κατανόηση των ιστορικών και πολιτικών εξελίξεων απαιτεί πληροφόρηση. Πληροφόρηση πλρέρτερη από εκείνη που καταγράφεται στον Τύπο, στον δημόσιο λόγο, στις εύκολα προσέες στον ερευνητή πηγές που είναι κοινό κτήμα. Ένα αρχείο μπορεί να διατηρήσει και να κάνει προσβάσιμα στοιχεία, τα οποία συμπληρώνουν την εικόνα του παρελθόντος, παρέχουν δυνατότητες καλύτερης κατανόησης και ερμηνείας. Βοηθά έτσι την κοινωνία να έχει πλρέρτερη εικόνα των στοιχείων που καθόρισαν και καθορίζουν την εξέλιξη της.

Σημαντική συνεισφορά επί αυτού έχουν τα Γενικά Αρχεία του Κράτους. Οπως συμβαίνει πολλές φορές στην Ελλάδα, ένας απαραίτητος θεσμός συναντά δυσκολίες στη λειτουργία του. Το απαραίτητο κτήριο με τις ειδικές προδιαγραφές που απαιτούνται για να εγκατασταθούν τα αρχεία, ολοκληρώθηκε μόλις το 2003 – έπειτα από εργασίες περίπου τριών ετών, που ξεκίνησαν με εντολή της κυβέρνησής μου. Το σχετικό ακίνητο είχε παραχωρηθεί, όμως, από το 1972 στο Δημόσιο και έμνε ανεκμετάλλευτο. Γι' αυτό και τα Γενικά Αρχεία δεν ανταποκρίνονταν για πολλά χρόνια στα πρότυπα των αρχείων άλλων κρατών. Η μόνη πρακτική ήταν να αρνούνται την πρόσβαση στα αρχεία με τη δικαιολογία ότι ο νόμος δεν το επιτρέπει.

Η έλλειψη λειτουργικών αρχείων του κράτους είχε ως αποτέλεσμα τη δημιουργία πολλών άλλων δημοσίων και ιδιωτικών αρχείων. Παράδειγμα αποτελούν τα ιστορικά αρχεία του Μουσείου Μπενάκη, όπου φυλάσσονται μεταξύ άλλων τα αρχεία του Καποδιστρια, του Καραϊσκάκη και του Ελευθερίου Βενιζέλου, της Γενναδέου Βιβλιοθήκης, όπου φυλάσσονται τα αρχεία του Σεφέρη και του Ελύτη. Το Ιστορικό Αρχείο της Εθνικής Τράπεζας περιέχει πολύτιμο υλικό για την ιστορία του ελληνικού νομισματός και των ελληνικών τραπεζών. Στο Μορφωτικό Ίδρυμα της Εθνικής Τράπεζας βρίσκεται, μεταξύ άλλων, το αρχείο του Σπυρίδωνα Τρικοπίη και ένα τμήμα του αρχείου του Ελευθερίου Βενιζέλου. Στα Αρχεία Σύγχρονης Κοινωνικής Ιστορίας διασώζονται τα αρχεία του ΚΚΕ, του ΚΚΕ εσωτερικού και άλλων οργανώσεων της Αριστεράς.

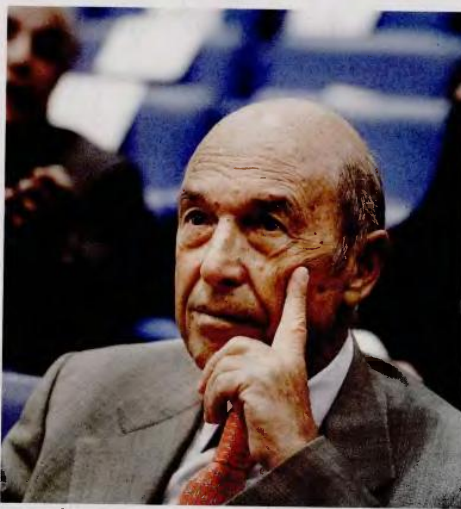
Το προσωπικό μου αρχείο επεξεργάζεται και ψηφιοποιεί το Ίδρυμα Κωνσταντίνου Σημίτη. Το ερώτημα που τίθεται σχετικά, είναι «γιατί ένα προσωπικό αρχείο επιλέξω»;

Ως πρωθυπουργός είχα ασχοληθεί με τη βοήθεια του Νίκου Χριστοδουλάκη και του Γιώργου Παπαδημητρίου με το θέμα της αποπληρωμής από τη Γερμανία του κατοχικού δανείου που έλαβε από την Ελλάδα. Παρέδωσα το επίσημο μου αρχείο, τα δημόσια έγγραφα, σύμφωνα με τον νόμο στο Γενικό Αρχείο του Κράτους. Ας παρατηρήσω εδώ, ότι αυτό σπάνια συμβαίνει από πολιτικά πρόσωπα. Αντί ό,τι με πληροφόρησαν αυτές τις μέρες μόνο οι κ. Παπαδήμος και Πικραμένος έχουν παραδώσει τα αρχεία τους. Ο κ. Παπανδρέου σε πολύ περιορισμένη έκταση.

Το απόρρητο του αρχείου ούτε μπορεί να ισχύει για 30 ή 40 χρόνια ούτε να κρίνεται με βάση το ποιος ζητεί πληροφορίες και γιατί.

Το αρχείο του Ανδρέα Παπανδρέου έχει διαμοιραστεί σε διάφορα πρόσωπα. Το αρχείο του Κωνσταντίνου Καραμανλή φυλάσσεται στο Ίδρυμα Καραμανλή και η πρόσβαση στα αρχεία συναρτάται με τους στόχους του ερευνητή.

Ζήτησα, λοιπόν, από το Γενικό Αρχείο του Κράτους να επιτραπεί στον κ. Χριστοδουλάκη να ανατρέξει στο κείμενο των γνωμοδοτήσεων του Παπαδημητρίου. Το Γενικό Αρχείο του Κράτους επέμνε ότι θα πρέπει να πάω ο ίδιος να δω τα κείμενα και αν θέλω να τα δω ο κ. Χριστοδουλάκης θα πρέπει να δώσει την άδεια του ο πρωθυπουργός. Ο τότε πρωθυπουργός μου αρνήθηκε την άδεια όταν τη ζήτησα. Όλα αυτά βεβαίως έγιναν σύμφωνα με τον νόμο, ένα νόμο μάλλον τον οποίο ήφισε ο δικός μου κυβέρνηση! Πιστεύω ότι οι προφυλάξεις για να μην υπάρχουν βλαβερές για τη χώρα διαρροές είναι αναγκαίες, χρειάζονται όμως μια βελτίωση. Δεν μπορεί να είναι απολύτως απαγορευτικές και να μην λαμβάνουν υπόψη τους το αντικείμενο της έρευνας. Το απόρρητο όλου του περιεχομένου

«Το αρχείο δεν είναι ένα αδρανές υλικό», υπογραμμίζει ο κ. Κ. Σημίτης. «Αντίθετα, είναι ένα υλικό που συνδέεται με την εξέλιξη της κοινωνίας, κινείται μέσα στους φακέλους του και ποτέ δεν ξέρεις αν έχει ξεπεραστεί».

του αρχείου, ούτε μπορεί να ισχύει για τριάντα ή σαράντα χρόνια ή και περισσότερα ούτε να κρίνεται με βάση το ποιος ζητεί πληροφορίες και γιατί. Το ισχύον καθεστώς ακολουθεί παλαιότερες νομοθεσίες ευρωπαϊκών κρατών. Τότε, όμως, δεν ήταν δυνατόν η ψηφιοποίηση και η επιλογή.

Το περιστατικό αυτό μου έδειξε ότι, αν ήθελα μια συλλογή υλικού που συμβάλλει ήδη τώρα στη γνώση και όχι ένα αρχείο στο οποίο η πρόσβαση προϋποθέτει την άδεια του πρωθυπουργού, πρέπει πέρα από τα ΓΑΚ να υπάρχει και μια άλλη μορφή συλλογής αρχείου για το τεράστιο μη επίσημο υλικό.

Οπως προαναφέρθηκε, υπάρχουν ήδη πολλά ιδιωτικά αρχεία. Η πλειονότητά τους, όμως, αποτελεί χώρο αποθήκευσης δωρηθέντων αρχείων. Τα αρχεία αυτά δεν έχουν εύκολη πρόσβαση στον ερευνητή, διότι δεν έχει γίνει η απαραίτητη δουλειά που επιτρέπει στον επισκέπτη να διαπιστώσει το περιεχόμενο και να το χρησιμοποιήσει. Η συντήρηση του υλικού είναι βεβαίως χρήσιμη. Χρειάζεται, όμως, και η επεξεργασία, η

ποια (επειδή έχει κόστος) συνήθως δεν πραγματοποιείται. Όσοι έχουν αναπτύξει υλικό τόσο στα ελληνικά όσο και στα αρχεία ευρωπαϊκών χωρών διαπίστωσαν ότι η υστέρηση της χώρας μας σ' αυτόν τον τομέα είναι μεγάλη.

Στο Ίδρυμα Κωνσταντίνου Σημίτη συγκεντρώθηκε το μη επίσημο αρχείο υλικό που προέκυψε κατά την πολιτική μου σταδιοδρομία, όπως και το υλικό των συνεργατών μου της ίδιας περιόδου. Στόχος του Ίδρυμάτος είναι να ψηφιοποιηθεί το υλικό, ώστε το αρχείο αυτό να βοηθήσει στην έρευνα ήδη από τώρα και όχι στο απότομο μέλλον.

Πράγματι, το υλικό αυτό ψηφιοποιείται καθημερινά και είναι γι' αυτό προσβάσιμο στους ερευνητές. Οι επισκέπτες της ιστοσελίδας του Ίδρυμάτος έχουν πρόσβαση σε κάπου 10.000 τεκμήρια του αρχείου υλικού. Η περίοδος που καλύπτει ξεκινά από την εποχή του Ομήλου Παπαναστασίου και του ΠΑΚ (δηλαδή από τα μέσα της δεκαετίας του '60) μέχρι και τα χρόνια της πρωθυπουργίας μου. Το υλικό αυτό έχει ποικιλομορφία. Είναι επιστολές,

πρακτικά από συνεδριάσεις και συσκέψεις, σημειώματα από φίλους και συνεργάτες, προσέδια αποφάσεων, ενημερωτικά σημειώματα και δημοσιεύματα.

Οι φακέλοι ενός αρχείου δεν αναδεικνύουν μόνο μια ταξινόμηση. Ο καθένας τους περιέχει πολλές ώρες δουλειάς, έρευνας, αναζήτησης, προφορικής διαβούλευσης, επικοινωνίας, αναδιατύπωσης. Οχι μόνο εκ μέρους του προσώπου που τα διατήρησε, αλλά και μιας μεγάλης κοινότητας υπευθύνων και ενδιαφερομένων. Είναι δείγματα της δουλειάς, των απόψεων, των συζητήσεων, που θα έμεναν άγνωστα αν δεν υπήρχε το αρχείο να τα αποκαλύψει.

Συχνά τίθεται ένα ερώτημα: αν είναι η υστεροφημία ή η δεοντολογία

Το αρχείο είναι μνήμη. Αλλά μνήμη που πληροφορεί και βοηθάει το σήμερα, την κατανόηση του περιβάλλοντός μας.

το κίνητρο ενός πολιτικού για τη δημιουργία ενός αρχείου. Η σκοπιμότητα έλεγχου της δημόσιας εικόνας του (όπως αυτή θα μελετηθεί από τον ιστορικό του μέλλοντος), ενδέχεται σε κάποιο βαθμό να υποκινεί έναν πολιτικό στη δημιουργία του αρχείου του. Ωστόσο, την απάντηση στο ερώτημα «ποιος είναι ο σκοπός ενός συγκεκριμένου αρχείου» τη δίνει το ίδιο το αρχείο – με το περιεχόμενό του, την έκταση της πληροφόρησής, την κλίση των θεμάτων της εποχής, την πληρότητα της πληροφόρησής.

Το αρχείο δεν είναι ένα αδρανές υλικό. Αντίθετα, είναι ένα υλικό που συνδέεται με την εξέλιξη της κοινωνίας, κινείται μέσα στους φακέλους του και ποτέ δεν ξέρεις αν έχει ξεπεραστεί. Μια ιδέα που είχε παραμεριστεί κάποτε, μπορεί να προσφέρει μια σημαντική δέξοδη σήμερα. Το παρελθόν, το παρόν και το μέλλον, δεν διαφοροποιούνται από στεγανά. Αντίθετα, αναμειγνύονται σε μια συνεχή ροή. Τα αρχεία για παράδειγμα σε πληροφορούν για τον τρόπο ίδρυσής και τις επιδιώξεις των πολιτικών κομμάτων που κα-

θόρισαν την εποχή της μεταπολίτευσης. Ταυτόχρονα, όμως, σου δίνουν τη δυνατότητα να κρίνεις τις σημερινές στάσεις και επιδιώξεις, πόσο ρεαλιστική ήταν και είναι η πολιτική τους, πόσο αφομοίωσαν τις κοινωνικές αλλαγές.

Το προσωπικό αρχείο, λοιπόν, είναι δομικά υποκειμενικό, διότι παρουσιάζει τα γεγονότα σε συνάρτηση με τη δράση και τις απόψεις, τα συμβάντα στη ζωή του πρωταγωνιστή. Παρ' όλα αυτά, όμως, συμβάλλει σε μια πλρέρτερη εικόνα εξελίξεων και γεγονότων, γιατί υπάρχει παράλληλα με άλλα στοιχεία – μαρτυρίες και έρευνες. Τα τεκμήρια καταγράφουν τη στιγμή, μοιάζουν με τις φωτογραφίες ενός λευκόματσου, είναι όμως οι ψηφίδες ενός μωσαϊκού. Με άλλα λόγια, συνδυάζουν τις αναγκάιες εικόνες, συνεισφέρουν στη γνώση και υποβοηθούν την κρίση.

Ένα άλλο ερώτημα που τίθεται εκ των πραγμάτων, σχετίζεται με την επιλογή του αρχείου υλικού. Προσωπικά αλληλογραφία, ευχετηρίες κάρτες, αφιερώσεις σε βιβλία είναι αρχείο υλικό; Η ιδιωτική ζωή και όσα τη χαρακτηρίζουν δηλαδή, πρέπει να υπαχθεί στην αδιάκριτη δημοσιότητα της δημόσιας σφαίρας; Κάθε αρχείο καθορίζεται από τους στόχους του: θέλει να φωτίσει μια πολιτική περίοδο και ένα πρόσωπο σε σχέση με την πολιτική αυτή περίοδο; Ή θέλει να απεικονίσει μια προσωπικότητα και την ιδιωτική ζωή του; Στη δεύτερη περίπτωση είναι μεγάλος ο κίνδυνος να διολισθησει στην παρουσίαση ασήμαντων γεγονότων και να αποτελέσει μια έμμεση μνηολογία.

Απαραίτητο για τη λειτουργικότητα ενός αρχείου είναι το έργο της ψηφιοποίησης / τεκμηρίωσης / ανάρτησης του υλικού. Το Εθνικό Κέντρο Τεκμηρίωσης είναι ένας δημόσιος φορέας που προσφέρει σημαντική βοήθεια και την πρόσφερε στην περίπτωση του Αρχείου Κωνσταντίνου Σημίτη. Εντάσσει αρχεία στα open archives και τα καθιστά έτσι προσβάσιμα μέσω της ευρωπαϊκής πλατφόρμας Europeana σε ξένους και Έλληνες ερευνητές.

Το αρχείο λοιπόν είναι μνήμη. Αλλά μνήμη που πληροφορεί και βοηθά το σήμερα, την κατανόηση του περιβάλλοντός μας. Μνήμη σοφής επελεκτικής, ομοσθημένη, υπενθύμιση. Κάποτε υπόμνηση και άλλοτε απλά, ανάμνηση.